

Lai “izmeklēšanas noslēpums” nekļūtu par mantru

Slepenības fetišisma pārvarēšana Latvijas pirmstiesas kriminālprocesā ir viens no aktuālākajiem tuvākās nākotnes uzdevumiem. Protams, arī pirmskara Latvijas kriminālprocesuālo tiesību doktrīnā valdīja uzskats, ka “lielākā daļa kulturas valstu pieturas pie tādas procesa kārtības, ka izziņa un iepriekšējā izmeklēšana notiek slepeni, bet tiesas izmeklēšana atklāti.”¹ Uzspiestais padomju kriminālprocesa modeļa pirmstiesas izmeklēšanas analogs šo institūtu padarīja vēl drastiskāku.

Tomēr kopš 20. gadsimta otrās puses daudzas kriminālprocesuālo tiesību nozares normas tiek ieceltas konstitucionālo normu rangā. Tādēļ mūsdienās kriminālprocess kā jautājuma izlemšanas par kriminālatbildību par izdarīto noziedzīgo nodarījumu modelis (juridiskā forma) ir kļuvusi par savdabīgu katras civilizētas valsts vizītkarti. Pēc neatkarības atjaunošanas Latvija atšķirībā no Igaunijas savu mājas darbu šajā jomā diemžēl pilnā mērā nepaveica, pirmstiesas kriminālprocesa regulējumā daudzviet nepieļaujami saglabājot sava priekšteča – autoritārā politiskā režīma perioda normatīvā akta izpausmes, kas kopumā realizēja izmeklēšanas (inkvizīcijas) tipa tiesvedību, kura vienīgi ārēji tika ietērpta ar dažiem sacīkstes elementiem. Saglabājušies arī daudzi iepriekšējā kriminālprocesa modeļa galvenie trūkumi – totāla pirmstiesas pierādīšanas procedūras monopolizācija, konstitucionālo garantiju deklarātīvs, patvaļīga attieksme pret pierādījumu pieļaujamību, subjektīvs pierādīšanas standarts, atbilstoši kuram tiesājamā vainai jābūt pierādītai vēl līdz brīdim, kad parādās tiesneša attiecīgā “iekšējā pārliecība” utt. Lai šo trūkumus mazinātu, jau šobrīd nepieciešama vienas no slepenības principa izpausmes – “izmeklēšanas noslēpuma” hipertrofijas samazināšana. “Izmeklēšanas noslēpums” nereti tiek padarīta par mantru, ar kuru nereti tiek piesegta ne tikai kļūda nekompetence, bet arī attaisnots netaisnīgs krimināltiesisks attiecību noregulējums un neattaisnota iejaukšanās personas dzīvē. KPL 60.² panta trešās daļas 1. punkta garantijas joprojām ir fikcija, neraugoties uz ECT atziņām lietā Miķelsons pret Latviju. Pavisam nesen arī Satversmes tiesa atzina, “izmeklēšanas noslēpums” nevar būt pašmērķis² KPL 629. panta trešās daļas kontekstā. Jādomā, ka jautājumos par “izmeklēšanas noslēpuma” institūta izmantošanu būtu jāvadās no tādas pašas prezumpcijas, kādā virzienā vismaz teorētiski būtu jānotiek apcietinājuma piemērošanai, proti, no sākotnējā pieņēmuma – “persona ir jāatbrīvo” – un nevis otrādi. Tāpat līdzīgi – “lietas materiāli ir jāuzrāda personai, kuras tiesības kriminālprocess aizskar”. Bet, ja tas nav iespējams, – tad jāseko rūpīgam atteikuma pamatojumam ar reālām un efektīvām tiesībām to pārsūdzēt tiesā. Tas viss kopumā jau tālākā perspektīvā ļauj saskatīt nepieciešamību padomāt arī par citu pirmstiesas kriminālprocesa modeli – efektīvu, ātru un atbilstošu savai būtībai – vienīgi lietas sagatavošanas iztiesāšanai tiesā papildu funkcija.

¹ Šulcs L. Kriminālprocess. [Rīga: lekcijas], 1940, 30. lpp.

² Par Kriminālprocesa likuma 629. panta piektās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam: Satversmes tiesas 2017. gada 23. maija spriedums lietā Nr. 2016-13-01. Latvijas vēstnesis, 25.05.2017., Nr. 102 (5929). Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/op/2017/102.2> **Sprieduma 14.2. punkts.**